

ปฏิจจสมุปบาทในจารึก สมัยทวารวดีที่พบบริเวณ ภาคกลางของประเทศไทย

วัชวิศ ศานติธรรม
นักวิชาการวัฒนธรรม
กลุ่มวิจัยและพัฒนางานโบราณคดี กองโบราณคดี

ปฏิจจสมุปบาท

(dependent origination)

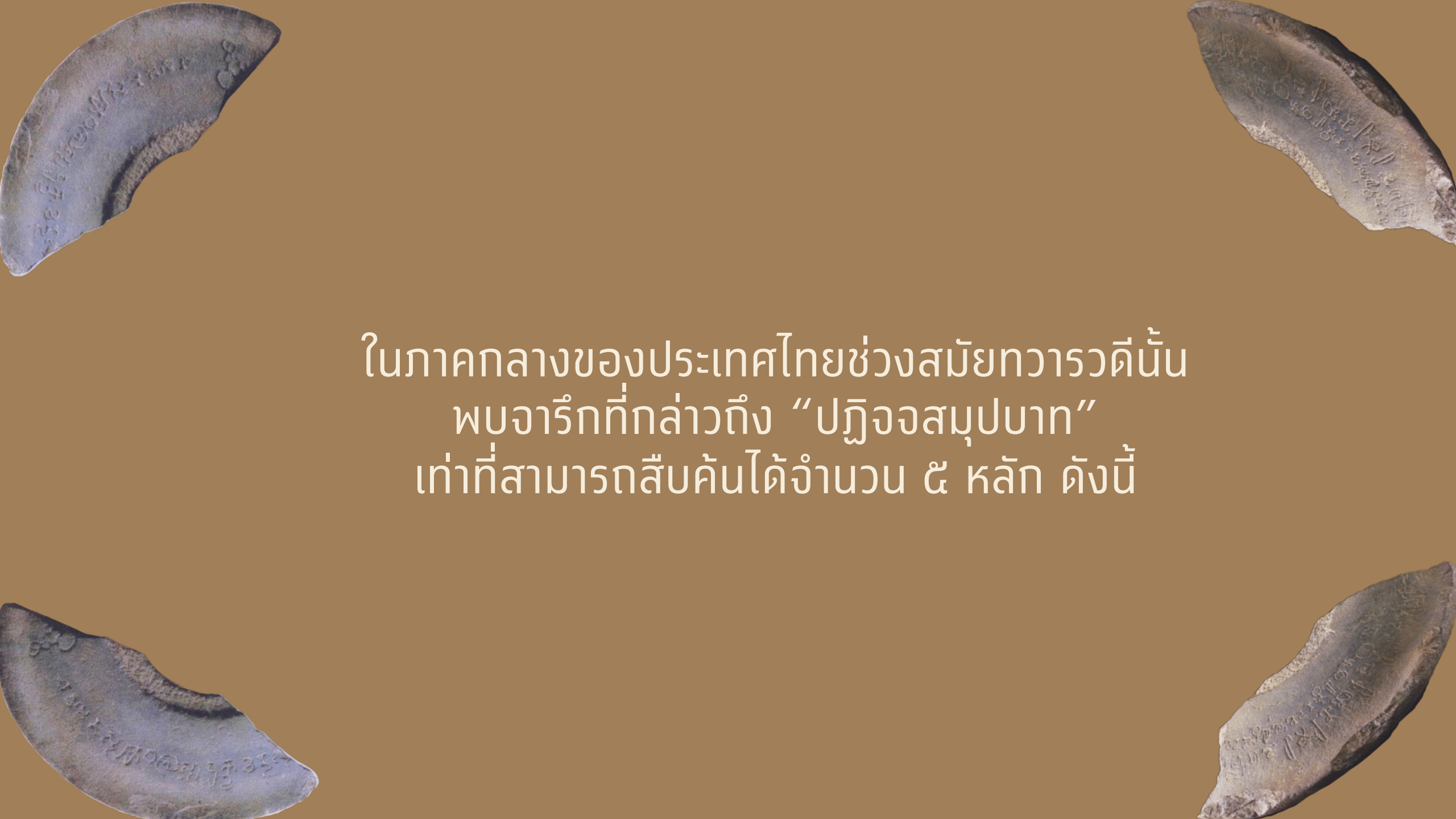
มาจากศัพท์ **ปฏิจจ** รวมกับ **สมุปบาท**

แปลโดยรวมว่า “การเกิดร่วมกันโดยอาศัยกัน”
ถือเป็นวิธีการค้นหาทุกข์หรือปัญหาของชีวิตที่
พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้อย่างเป็นระบบ
สามารถแบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ
ฝ่ายเกิด กับ ฝ่ายดับ

ทวารวดี เป็นวัฒนธรรมที่เจริญขึ้นบนดินแดนประเทศไทยในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๖ โดยวัฒนธรรมทวารวดีเป็นวัฒนธรรมที่นับถือพุทธศาสนาเป็นหลัก อ้างอิงจากหลักฐานทางโบราณคดีที่พบ ทั้งโบราณสถาน ประติมากรรม และจารึก โดยเฉพาะจารึกที่เนื้อหาส่วนใหญ่มักเป็นหลักธรรมต่างๆ ในพระพุทธศาสนา เช่น คาทาเย ธมฺมา อริยสัจ ๔ ปฏิจจสมุปบาท พุทธอุทาน ปฏิจจสมุปบาท เป็นต้น

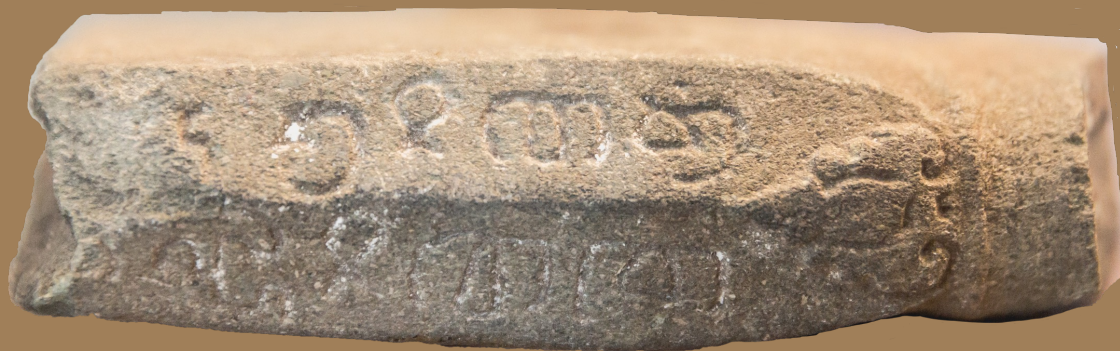
ในภาคกลางของประเทศไทยช่วงสมัยทวารวดีนั้น
พบจารึกที่กล่าวถึง “ปฎิจจสมุปบาท”
เท่าที่สามารถสืบค้นได้จำนวน ๕ หลัก ดังนี้

จารึกบนฐานประติมากรรม

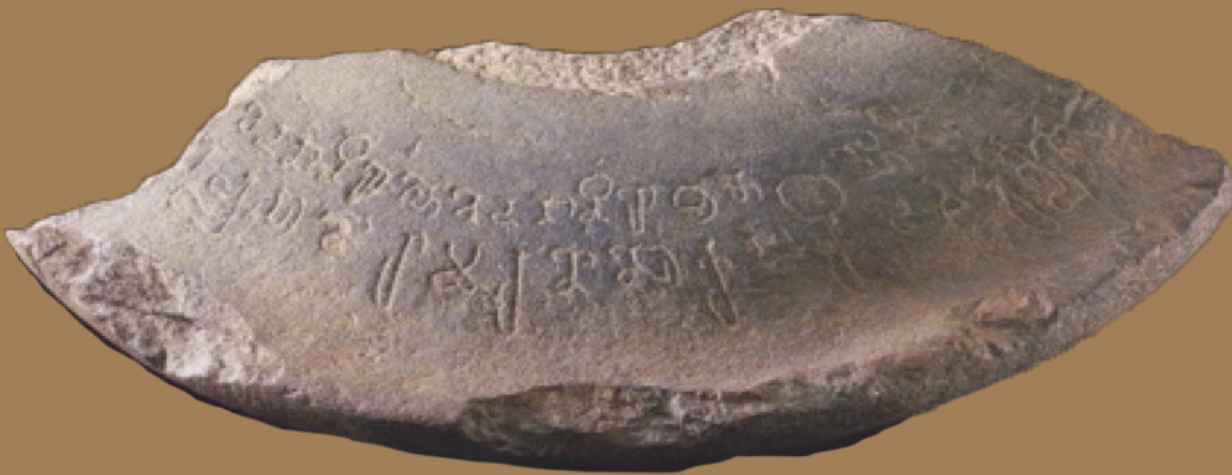
ชื่อจารึก:	จารึกบนฐานประติมากรรม
อักษรในจารึก:	ปัลลวะ
อายุสมัย:	พุทธศตวรรษ ๑๑ - ๑๓
ภาษา:	บาลี
จำนวนด้าน/ บรรทัด:	๒ ด้าน ๒ บรรทัด ด้านละ ๑ บรรทัด
วัตถุจารึก:	ศิลา
ลักษณะวัตถุ:	อาจเป็นฐานประติมากรรม มีลักษณะเป็น แผ่นหิน มีรูกลวงตรงกลาง
ขนาดวัตถุ:	ทรงกลม ชำรุด เหลือเพียง ๑ ใน ๓ เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๒๖ เซนติเมตร
สถานที่พบ:	ใกล้ประตูแสงอน อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

จารึกบนซีล่อพระธรรมจักร

- ชื่อจารึก: จารึกบนซีล่อพระธรรมจักร
อักษรในจารึก: ปัลลวะ
อายุสมัย: พุทธศตวรรษ ๑๒
ภาษา: บาลี
จำนวนด้าน/
บรรทัด: ๒ ด้าน ๔ บรรทัด ด้านละ ๒ บรรทัด
วัตถุจารึก: ศิลา
ลักษณะวัตถุ: ซีล่อพระธรรมจักร
ขนาดวัตถุ: กว้าง ๑๒ เซนติเมตร ยาว ๑๕.๕ เซนติเมตร
สถานที่พบ: วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ตำบลท่าหิน
อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

จารึกโบราณสถานหมายเลข ๐๔๙๖

ชื่อจารึก: จารึกโบราณสถานหมายเลข ๐๔๙๖

อักษรในจารึก: ปัลลวะ

อายุสมัย: พุทธศตวรรษ ๑๒ - ๑๔

ภาษา: บาลี

จำนวนด้าน/ ๑ ด้าน ๒ บรรทัด

บรรทัด:

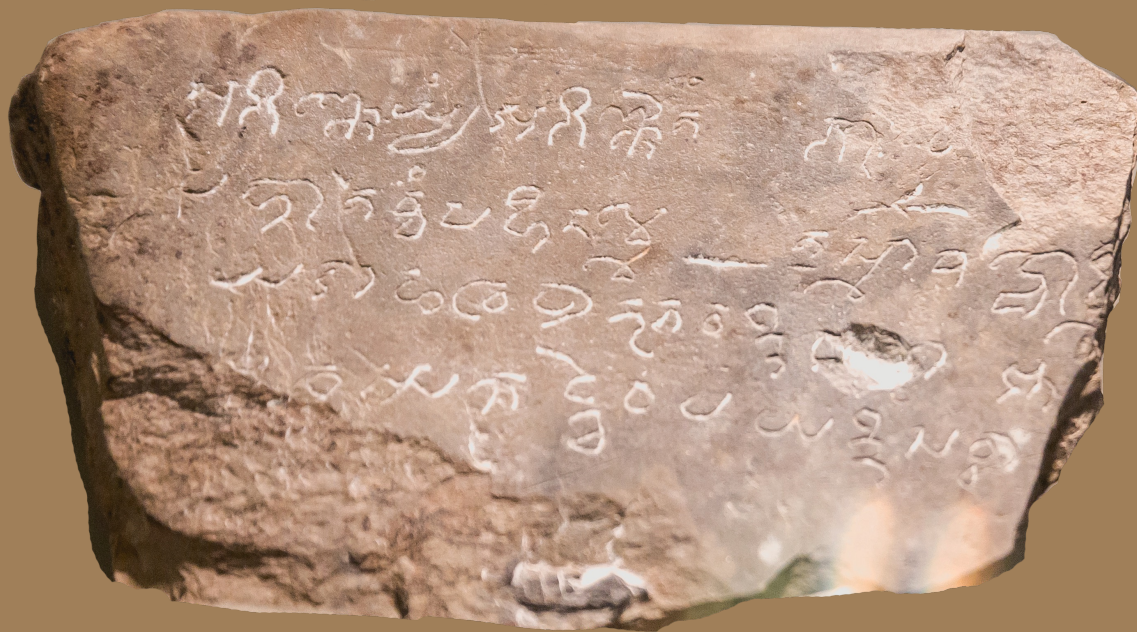
วัตถุจารึก: ศิลา

ลักษณะวัตถุ: อาจเป็นฐานประติมากรรม มีลักษณะเป็นแผ่นหิน มีรูกลวงตรงกลาง

ขนาดวัตถุ: ทรงกลมชำรุด กว้าง ๒๑ เซนติเมตร ยาว ๕๐ เซนติเมตร

สถานที่พบ: โบราณสถานหมายเลข ๐๔๙๖
เมืองโบราณศรีเทพ อำเภอศรีเทพ
จังหวัดเพชรบูรณ์

จารึกพุทธอุทยานบ้านพรหมทิน

ชื่อจารึก:	จารึกพุทธอุทยานบ้านพรหมทิน
อักษรในจารึก:	หลังปัลลวะ
อายุสมัย:	พุทธศตวรรษ ๑๓ - ๑๔
ภาษา:	บาลี
จำนวนด้าน/ บรรทัด:	๑ ด้าน ๔ บรรทัด
วัตถุจารึก:	ศิลา ประเภทหินดินดาน
ลักษณะวัตถุ:	แผ่นสี่เหลี่ยมผืนผ้า
ขนาดวัตถุ:	กว้าง ๘ เซนติเมตร หยา ๒ เซนติเมตร ยาว ๑๒ เซนติเมตร
สถานที่พบ:	บ้านพรหมทินใต้ หมู่ที่ ๑๐ ตำบลหลุมข้าว อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี

จารึกวงล้อปัจจัยการ

ชื่อจารึก:	จารึกวงล้อปัจจัยการ
อักษรในจารึก:	ปัลลวะ
อายุสมัย:	พุทธศตวรรษ ๑๒
ภาษา:	บาลี
จำนวนด้าน/ บรรทัด:	๒ ด้าน ด้านละ ๑ บรรทัด
วัตถุจารึก:	ศิลา
ลักษณะวัตถุ:	ชิ้นส่วนวงล้อปัจจัยการ
ขนาดวัตถุ:	กว้าง ๘.๕ เซนติเมตร ยาว ๒๔ เซนติเมตร
สถานที่พบ:	โบราณสถานในบริเวณ อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

บรรณานุกรม

- บรรจบ บรรณรุจิ, “ปฏิจจสมุปบาท ขั้นตอนการรู้แจ้งความจริงของพระพุทธเจ้าและการปรับใช้เพื่อแก้ปัญหาสังคม,” **วารสารราชบัณฑิตยสถาน** ๓๗, ๓(ก.ค. - ก.ย. ๒๕๕๕): ๑๔๘ - ๑๗๑.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). **จารึกบนฐานประติมากรรม** เข้าถึงเมื่อ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๕. เข้าถึงได้จาก <https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/detail/285>
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). **จารึกบนชีล่อพระธรรมจักร**. เข้าถึงเมื่อ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๕. เข้าถึงได้จาก <https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/detail/164>
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). **จารึกโบราณสถานหมายเลข ๐๙๙๖**. เข้าถึงเมื่อ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๕. เข้าถึงได้จาก <https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/detail/288>
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). **จารึกพุทธอุทยานบ้านพรหมทิน**. เข้าถึงเมื่อ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๖๕. เข้าถึงได้จาก <https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/detail/929>
- สฤณีพงศ์ ชุนทรง. **ถาวรวัตถุ: ประตูลู่การค้ำบนเส้นทางสายไหมทะเล**. กรุงเทพฯ: เปเปอร์เมก (ประเทศไทย), ๒๕๕๘.
- หอสมุดแห่งชาติ, **จารึกในประเทศไทย เล่ม ๑ อักษรปัลลวะ อักษรหลังปัลลวะ พุทธศตวรรษที่ ๑๑ – ๑๕**. กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๕๙.

ที่มาภาพหน้าปก

1. https://ohtachaeo.blogspot.com/2018/02/blog-post_71.html
2. กรมศิลปากร, **อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ** (กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗), ๒๕๕๐), ๑๓๖.
3. กรมศิลปากร, **อุทยานประวัติศาสตร์ศรีเทพ** (กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗), ๒๕๕๐), ๑๓๗.
4. <https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/detail/164>
5. <https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/detail/929>
6. นางสาวศิริรัตน์ เจียวก๊ก